

BIZALOM

Havonta kétszer megjelenő szemle,

a világ folyásáról és az ember alkotásairól.

22. szám.

IV. évfolyam.

1933 november 15.

Meggyógyulunk...

— Elbeszélés. —

Írta: *Babay József*

A juharfáról korán lehullik a levél...

*

Késő november volt akkor, havat hordó hideg szelek surradoztak éjszakánként a Dráván túlról az acélkék horvát hegyek közül. Kegyetlenül korán, kegyetlenül hideg tél szakadt a világra; reggelenként láttuk, hogy a jégvirág-labirintusok vonalában meg-megrepedt egy ablaktábla. Ette a fagy az üveget, a rögzöt, a felleget s a lélekzetet, didergelt minden, s naponként negyedől bükk parázslott el a magas cserépkályhában, hogy meleg legyen a szobánk.

Kicsinykét szegények voltunk akkor.

Apám már künn aludt a „feketeszobában“, ahol mindig vasárnap van, — a sírban.

Három szobánk volt, de kettőt ki kellett adni. Az egyikben, amelyik a Szitásék komló-bokros kertjére nézett, a Sanyó lakott, a sánta irnok. Igen csöndes ember volt szegény, csak akkor beszélt, ha ivott. S mivel nappal nem ihatott a hivatal miatt s az éjszakát meg a vendéglőben töltötte és a Korona-kávéház biliárdja mellett, alig láttuk otthon. A ballábát fából viselte, s a fából való láb hangosan koppantja a lépést. Ezért előzékenységből, hogy fel ne riasszon hajnalonként, — erre a mostohalábra gumit veretett...

Mert nagyon beteg voltam akkor. És kicsiny voltam, gyenge, akár a törpe galagonyabokor, nem adott a gyerekéletemért egy cigánygarast még Kommen úr sem, a járásorvosunk. Az udvari nagyszobában feküdtem, fehérre festett, kis vaságyon, velem aludt a láz, s mellettem virrasztott a halál. Anyám halottsápadtan üldögélt az ágyacskám előtt s a könnyei, ezek az anyasziv-patakból ömlő, fehér bánatgyöngyök egyre hullottak a fekete ruhájára. Mióta meghalt az apám, talpig feketében járt, szüntelenül. Feketeszín az öltözete ma is. Hisz elszakíthatatlan feketeség borul arra is, akit gyászol.

Ezen a napon délben bekopogott hozzánk a sánta irnok. Mivel józan volt, egy szót sem szólt, csak meghajolt, aztán odafalábazott az ágyamhoz, megsimogatta a homlokom, hüvelykujjával kis keresztet rajzolt a szemöldököm fölé, sóhajtott és elment.

Anyám, szegény, hangosan felsírt.

Egy perccel később Taranyi Regina jött be, magas szárú cipőjén fagyott hó, csúcsos kis orra veres, a szemé pilláján álldogáló könnycsepp. Ő volt a másik lakónk. Állami óvónő, özvegy-menyasszony, magas és szikár; az egyedüllét és az örök bánat átitták már a csontjait is. Megcsókolta az anyámat s aztán jött felém, mosolyogva. Huszonöt esztendő-töltött már el az óvodások között, nem csoda, ha a töméntelen gyerekvers miatt ő maga is versben beszélt, ha kicsiny ember felé simogatta a szavát. Csodálatos, ő is keresztet rajzolt a homlokomra, s így becézett:

Van nekem hét kis csibém,
Majd meggyógyulsz kicsikém.
Száll a sok por Taranyon,
Isten veled aranyom!

Taranyi Regina vereske orrú özvegy-menyasszony, amikor azt mondta: „Isten veled aranyom!“ — hirtelen elfordult, de én azért láttam, hogy lebiggyed az alsóajka és a pilláján álldogáló könny elindul az orcája gödre felé.

Anyám, szegény, hangosan felsírt megint.

Elment Regina kisasszony is, s nemsokára kocogott be Radetzky néni, a harangozó felesége. Olyan kicsiny, hajlott öregasszony volt, hogy azt mondtuk róla: elhálhatna a kézimunkakosárban is...

— Ki ne mozduljon Radetzky néni, — kérlette az édesanyám, — nagyon sietek. Negyedóra alatt itthon vagyok.

— Mönnyön csak nyugodtan tekintetős asszony, majd elüldögélök én addig a szögénykém mellett, mondta s mélyen homlokeresz mögé húzódtott, szürkeszínű kis szeme úgy pislogott rám, mint valami Berlinerben kuporgó veréb.

Anyám elment, ketten maradtunk.

Ágyam az ablak szomszédságában állott, láztól fáradt szemem az udvaron áruló juharfát figyelte. Szép fa volt, öreg fa, ezer ágú, barna derekú, szerettem ezt a fát, szerettem az ablak felé hajló, nagy vezérágát is, amely a hintámat tartotta. Tavasszal lestük a rügyezést s meg-megsimogattuk az első leveleket, amelyek a leboruló ágalkakon hirdették a lombörömöt s a dalolva érkező koranyarat. Neve is volt a fának, Juhar Juszuf, még a nagyapám keresztelte rá ezt a nevet.

Néztem Juszufot, simogatta a búcsúzkodó szemem tekintete. Néztem és láttam, hogy alig van már levél rajta, a lombtetőn már egy sincs, ami van, az itt, a felénk hajló hintaágon veri hozzánk gyönyörűn-hervadt rozsdaaranyát.

Radetzky né susogott, susogott, hajtogatta keménykontyú, százáncos kis fejét, félkörre görbült, gémberedett ujjai sebesen hajtották a szentolvasót. Gyorsan imádkozott.

Kopogtak.

Radetzky néni huga jött be, a Frányó Istvánné, ő is csupa ősz, hajlott és kicsiny, de szép hivatalt viselt... Ő volt a kisváros sirató-asszonya. Csodálatos szépen tudott sírni, hívták is mindenfelé, ahol csak halott volt... Frányóné nem köszönt, csak megbökte a néneje vállát, aztán lábujjhegyen a ágyamhoz osonkodott. Behúnytam a szemem. Féltem tőle. Mikor a Diósi Matildkát temették, hallottam sírni. Félelmetes volt. A Diósi-háztól egészen a temetőig zokogott. Itt-ott jajveszékelt. De a temetőkapuban egyszerre elhallgatott: a siratóasszony csak a háznál, virasztás-éjszakán s csak a temetési menet alatt sírt, a temetőbe nem ment be.

— Jaj, de elfáradtam, — mondta a kapunál és sietett vissza a kisváros felé.

Frányóné azt hihette, alszom. És halkán így szólt a nénjéhez:

— Látod a juharfát? Amire az utolsó levél lehullik, megáll a lélőket ebben a kicsiny gyerkőben is. Szép halott lössz, majd beszélj a tekintetős asszonnyal, hogy én sirassam el. Mondd meg, hogy két forintért elvégzöm.

És kitipegelt.

Mikor hazajött az édesanyám, elosonkodott a harangozóné is. Én ekkor minden maradék erőm összeszedve, feltérdepeltem az ágyban s bámultam Juhar Juszufot...

Ijedten szaladt felém az anyám.

— Mi az, drága kis kicsinyem.

— Nézem. anyácskám, Juszufot. Mondta a siratóasszony, hogy mikor lehullik az utolsó levél, én is meghalok. Szép halott leszek, édesanyám!

Anyám reszketve szorított magához. Szép feje lecsuklott, könnyei a mellemre folytak. Melegek voltak a könnyei. És aztán csókolt, a hajam, a sovány nyakam, a színtelen kezem s csak mondogatta nehéz zokogásban:

— Nem, nem, nem, nem engedlek, egyetlenem!

Nappalt, feketeségbe borító viharokat küldtek a hegyek. Csonttá fagyott a rög. Sikolozott a szél éjszakákon át, ablakig ért a hó.

Egyre gyengülve figyeltem a fát.

Anyám meg engem.

December első vasárnapjára már csak hét levél volt a hintaágon. És a következő vasárnapon csak egy maradt.

— Ma meghalok, — gondoltam és sokat emlegettem édesapámat.

— Elvihetem a sírba a kisdunyhámat?

Anyám mellém rogyott s ott maradt úgy, letérdepelve estig...

Ezen az éjszakán szétverték a szelek a fellegeket. Reggelre, ahogy kiragyogott a nap, kikémleltem az ablakon. A hintaág tele volt levéllel...

Másnap reggel még több levél.

Ennek a napnak az éjszakáján rossz álomból riadtam fel. Azt álmodtam, hogy koporsómban fekszem, a kisdunyha alatt és ott sir mellettem éneklő sirással a Frányóné asszony.

Az ablakon át fényt vont be a teli, téli-hold, ezüstből. Egészen világos volt a szoba. Szólítottam édesanyámat, nem válaszolt. Üres volt az ágya. Egyszerre, ahogy kémlelem a fénylő, havas udvart, láttam, hogy a Juhar Juszuf hintaága alatt áll valaki egy széken s leveleket kötögzet az ágra... Sok levelet. Bizonyosan erős fekete-cérvával.

Az édesanyám volt.

A juharfáról későn hullik le a levél...

Utazás az országban.

Látogatás Abaúj-Torna vármegyében.

Szikszó, november.

Kassa volt a megyeszékhely. Most Szikszó.

Szikszó már másodizben lett megyei központ: először 1848-ban menekült ide a megyeháza, amikor Schlick tábornok foglalta el Kassát... Most a szikszói község-házán rendezkedett be a vármegye, bizony nem túlságos fényűzéssel. Ha arra gondol az ember, milyen nagy megye volt Abaúj-Torna és milyen szép város Kassa, Szikszón nagyon ideiglenesnek érzi a helyzetet és a hangulatot.

Ötezer lakosa volt ennek a községnek, most hat-ezerre emelkedett a lakosság száma, a megyei tisztviselők részére új kis lakótelep épült, aszfaltoztak, csinosítottak, ligetet csináltak. Szikszó igyekszik elérni a megyeszékhely színvonalát és kielégíteni a kulturális szükségleteket, de mégsem lendült olyan nagyot, mint képzelni lehetett volna. Szikszó egyszerűen és röviden: tönkre van téve. Kassa nélkül és a megye felső fele nélkül ez a vidék úgyszólván életképtelen, éppen csak vegetál és nemhogy fejlődési lehetősége volna, de örül, ha egyik napról a másikra megél.

Rákóczi megyéje.

Rákóczi megyéjének nevezik Abaújt. Itt fekszik Felsővadász község, ahonnan a Rákóczi-család előnevét és eredetét vette s ahol a sok más erekye között egy különösen ritka darabot is őriznek: Rákóczi Ferenc ejtett egyszer egy őzet, ennek bőrét a Rákóczi-család egyik nőtagja kihímmezte és miseruhát csináltak belőle, ami ma is a felsővadászi templom tulajdonában van.

Sok-sok vár romja regél a legendás időkről. Füzér vára, Regécke, Szádvár, a Bebekek híres sasfészke, Abaújt, Szikszó mellett a Földvár és a Törökhalom, Boldogkőváralja és a többi, — mindnek megvan a maga külön története. Boldogkőváralját 1290 körül építették, sok tulajdonosa volt a száz évek során, volt egy olyan is, akitől elvették és aki két fogolyért vásárolta vissza. Ezek a foglyok nagyon előkelőek lehettek, ha ilyen sokat értek...

— Regény ennek a várnak a története — mondja Boldogkőváralján, illetőleg a várral szomszédos Boldogkőújfalun élő Káger József pápai prelátnak, képviselő, aki körülbelül ötven éve került ide s azóta rengeteg ism-

retlen adatot kutatott fel a vár s a vidék történetéről. — Sőt nemcsak regény, hanem valósággal csoda...

S a beszélgetés során nemesak a régmúlt, de a közelmúlt s a jelen képe is kibontakozik; a lelkiismeretes vezetőembereknek most mindent, de mindent meg kell próbálni, hogy segíteni lehessen az elszegényedett népen.

Ötven évvel ezelőtt a nép itt még nem vetett búzát, csak rozstot, mint feljebb a tótok. Féltek, hogy a Felvidéken korán beálló őszi hidegben úgysem érne be a búza. A plébános példája után aztán a nép is mert búzavetéssel próbálkozni — és így volt később minden mással, nemesített terményekkel, gyümölcscsel is. Annál az őszibaracknál, ami Boldogkőváralján és végig a Hegyalján terem, azt mondják, hogy nincs jobb a világon. Olyan nagy egy-egy példány, hogy négy darab még kevés ugyan egy kilora, de öt darab már sok és az illata a szomszéd szobában is érzik. Csak egy baj van: nem tudják eladni, amióta a lengyel piac felé vezető út el van zárva. Ugyanígy van a szőlővel és borral is, pedig a gönci bornak is jó neve volt mindig.

A krumpli.

Most azonban új reménykedés tartja izgalomban a vidék népét: Káger József úgy július huszadika táján krumplit vetett a tarlóföldekre. Reméli, hogy október végén kiszedhetik a termést, berakalja homok közé a pincébe és márciusban, amikor a legnagyobb a szegénység, mert végkép nincs jövedelme a gazdáknak: piacra viheti a „fojtott krumplit“ és csemege gyanánt adhatja el. Persze jó áron, hiszen külföldről rengeteget hoznak be tavasszal az ilyen „újkrumpliból“. Az ezideig külföldre származott pénz így a mi gazdáink zsebébe kerülne. Márciusban már eldől a kísérlet eredménye, — ha ugyan lesz mit eladni! Mert a nagy várakozás nem hagyja nyugton a népet: szeptember folyamán folyvást jöttek az emberek ujszólni, hogy már diónyi a újkrumpli, már galambiojás-nagyságúra növekedett a földben s a tapasztalatokat természetesen mindig úgy szerezték, hogy egy-egy bokor krumplit gyökerestül kirántottak a földből a nagy kíváncsiságban. Be is hozták a gumókat, boldogan mutogatták, mindenkiné tele volt vele a zsebe...

A termelésben való kísérletezésre az iskolánkívül népművelés keretében tartott gazdasági szaktanfolyamok is rákapáltak a népet. Aki nem ismeri ezt a vidéket s az itteni távolságokat, nem tudhatja elképzelni, mit jelent az, hogy egy-egy tanár hosszú időn keresztül naponta kijárt Miskolcra a községekbe előadásokat tartani — úgyszólván ingyen. Eleinte persze bizalmatlanul fogadták a falusiak, a búcsúzásnál azonban megsiratták s mostanában már mindenre kaphatók, minden tanácsot megfogadnak. A csipkeverő-, kefekötő-, kosárfonó- és különböző háziipari tanfolyamokon örömmel tanultak és nemsoká saját házukatját látják el szükséges és hasznos dolgokkal, a maguk kezemunkájával, hanem eladásra is csinálnak kukoricafosztalékból mindenfajta kosarakat, amik nagyon csinosak és hihetetlenül olcsón kaphatók.

Nagyon ráfér a csonka megye népére az a kevéske pénz, amihez helyenként így hozzájuthatnak. A szegénység nagy. A termés értékesítése Kassa elvesztése óta csak Forróencsen, Szikszón és Miskolcon van lehetőség és nagy keserve ennek a vidéknek, hogy búzáját, amely köztudomás szerint van olyan jó, mint a tiszavidéki búza, mégis felsőtiszainak klasszifikálják a tőzsdén s ezért mázsánként egy egész pengővel olcsóbban tudják csak eladni. A messzire való szállítás ára megeszi a jövedelmet, és azzal ugyancsak nagyon elégedetlenek a gazdák, hogy az eladott állatok után a forgalmi adót nem súly, hanem darabszám szerint kell fizetni, vagyis egy ötven-

kilós borjú forgalmi adója ugyanannyi, mint egy százkilósé.

Barlang és pince.

Ipari terméke alig van a csonka megyének, Hollóházán égetett edényeket csinálnak, amelyek szépek és népművészeti szempontból is érdekesek. De ezt a munkát is csak a gróf Károlyi László áldozatkészsége mellett folytathatják; ha Károlyi László nem segítene, megszűnné a munka, pedig ebből él a község népe. Az elcsatolt részen sem jobb a helyzet: Mecenzéfen ástól, kapát, Stószen késeket gyártanak, de a fogyasztás ott is 15%-ra csökkent. Nálunk legalább enni van mit a lakoságnak, ott az sincs az ipartelepek környékén, hiszen egy-két napot ha dolgozhatnak hetenként.

Sok bajt okoz a Hernád, mert Abaúj felett már a cseheké, akik nem kotorják, minek következtében az árvizek idezuhannak hozzánk. A csonka megyében nagy probléma a Hernád és a Bódva szabályozása, mert sok pénz kell hozzá; a munkálatok folynak, utakat is építenek. Szikszón 200.000 pengő költséggel kórház épült, a szikszói járás egészségügyi mintajárás, aminek szemmel látható haszna mutatkozik, pedig eleinte nagyon kapálództak az anyák, például az iskolai gyerekekfürösztés ellen, most már viszont maga a nép kér mindent; a vezetőség megteszi, amit lehet: Patay Sámuel főispán és Szent-Imrey Pál alispán lelkes hittel szolgálják a jelent és készítik elő a jövőt, amit törhetetlen bizalommal hisznek jobbnak.

Igen szépen halad a jósvalói cseppkőbarlang feltárása. Aggtelektől idáig húzódik a barlang. A jósvalói barlangnak nagy előnye, hogy mindjárt a feltárástól kezdve acetilénnel világították, hogy a fáklyák korma ne feketítse be a cseppkőt. A szini vasúti állomástól már kiépült a Jósvaló vezető műút, már az idegenforgalom reményében is mindent elkövetnek, hogy a barlang nyílását kényelmesen megközelíthetővé tegyék. Telkibánya határában is találtak egy jégbarlangot, ez is várja a feltáráshoz szükséges pénzt.

Nagyon érdekes az abaújszántói pince, amely Rákóczi tulajdona volt, ő építette. Sok hasonló nagy pince van a környéken, de ez a legnagyobb: kilenc kilométer utat lehet megenni benne, boltozott az egész és 40.000 hekto bor fér el ebben a pincében, most is van benne 45.000 palack és 4000 hekto olyan remek hegyaljai bor, hogy ember legyen a talpán, aki az 1827-es évjáratról kezdve — csak tízevenként számítva egy-egy kortyot — végig tud kóstolni minden fajtát. Mostanában cserélt gazdát ez a pince is; a régebbi, világhírű céget tönkretette az, hogy az új határ elzárta a régi piacokat.

Sok más érdekességet is mutogatnak és mesélnek Abaújban: Forró községben ma is áll még az az emeletes ház, amelyben a napoleoni időkben az orosz cár aludt, amikor a bécsi kongresszusra utazott... Aztán, noha csak „annyira van Ráson Sápához, mint a bajuszod a szádhoz“, — ezt a két községet hiába szeretné egyesíteni a közigazgatás, nem lehet. Rásonban nemes nép lakik, Sáp pedig jobbágy-telepítés volt, — ezt a különbséget még ma sem felejtették el és semmi áron nem engedik magukat összecsatolni. Hasonlóan gondolkoznak Pere és Hernádszentandrás falvakban; Pere gazdag, Hernádszentandrás szegény, — de az utóbbi nemes magyar község, míg Pere szláv település. Ezek sem hajlandók keveredni s mikor egy pere legény mégis elvett egy hernádszentandrás leányt, a leány szegény, de nemes apja gögösen jelentette ki az összegyűlt nász-nép előtt: vagyont nem adhatok a leánnyommal, de rangot annál nagyobbbat...

Milyen volt az élet száz évvel ezelőtt Magyarországon?

Az ember, ha történelmi könyveket olvas, elmereng azon, hogy milyen lett volna az ő élete, ha történetesen abban az elmúlt korszakban él? Az ókor, középkor igen messzesik attól, hogy bele tudjuk magunkat képzelni e rég elkorhadt időkbe. Száz év azonban csak egy másodperc a világ történetében s bizony sok képzelőerő kell mégis ahhoz, hogy fantáziánk játszadozása behelyezzen minket — más élő, mai módon gondolkodó embereket — az 1833-iki magyar életbe.

*

1833-ban még nem volt vasút s akkor járt csak harmadik esztendeje kezdetleges gőzhajó a Dunán. Levélposta naponta indult Pestről Győrön, Pozsonyon keresztül Bécsbe, már Szabadkára csak hetenként kétszer s Kassára csak hetenként egyszer. Pénz- és értékposta még kevesebbszer, Pestről Erdélybe például csak négy-hetenként.

Kocsi vitte váltott lovakkal a postát — így utaztak az emberek is — olyan rossz utakon, amelyekre azt írta az idegen író, hogy „a magyarok sarat hánynak sárra s ezt nevezik egymásközt országútnak.”

Budának és Pestnek már 63.134 lakosa volt akkor. A pesti címért szerint 22 olyan nagykereskedő működött itt, aki tagja volt a Kereskedelmi Testületnek és 14 olyan, aki nem volt tagja. Voltak már híres gyárai, mint a Kemnitzer bőrgyár, a Vogl bútorgyár, a Valeró Tamás fátoly- és selyemgyára, amely 300—400 embert dolgoztatott. Ezenkívül még három ilyen gyár, továbbá spódiungyár, több tükör-, spanyolviaszk-, irón-, olajgyár és sok malom a Dunán. A pesti Medárd-napi vásárra 1833-ban 15.000 kocsi hajtott fel s 20 millió forint ára portéka, állat, gabona, bor cserélt gazdát.

Nem volt még épített híd az országban s a vizeket nem szabályozták, gyakoriak voltak az árvizek, hiszen pár évvel később — 1838-ban egyetlen árvíz 2251 házat döntött romba Pesten.

Leállított magyar üzemeket akarnak áttelepíteni Törökországba.

A miniszterelnök török és bolgár útja alkalmából Éber Antal, a budapesti kereskedelmi és iparkamara elnöke megbízást adott Hallóssy István kamarai titkárnak, a Nemzetközi Vásár igazgatójának, aki kitűnően beszél törökül és már számtalanszor járt a Balkánon, hogy képviselje a TESz küldöttségében a kereskedelmi és iparkamarát. Megbízta Hallóssyt, hogy keresse azokat a lehetőségeket, amelyek a török-magyar és bolgár-magyar kereskedelmi kapcsolatok elmélyítésére alkalmasak.

Hallóssy két napja érkezett vissza; török útjáról a következőket mondta:

— Törökország ma a legnagyobb lehetőségek országa, ahol azért van konjunktúra ma a világ dekonjunktúrája idején, mert évek alatt akarják behozni évszázadok mulasztását.

— Ebben az évben már elérték, hogy Törökország nem szorul cukorimportra. Számos textilüzem van és így már csak bizonyos textilárakat importálnak. De még mindig nagyon sok cikk van, amiben gyárak létesítésére szorulnak, különösen vegyszeti cikkek, papír- és üvegárak, kender, juta, mezőgazdasági gépek és textilfeldolgozó üzemek. A török hatóságok arra gondolnak, hogy pénzesportok esetleg Magyarországból leállt üze-

meket Törökországba áttelepítenének vagy pénzért megvennék, vagy érdekeltséget vállalnának.

— A kisipar szempontjából érdekes, hogy Törökországban szabad az iparüzés, ami azt jelenti, hogy nincs képesítéshez kötve az ipar gyakorlása. A Törökországban élő magyar kisiparosok mind megfelelő megélhetéshez jutottak. Sok vállalkozás van, ahol a pénzt a kevesebb szakértelemmel rendelkező török iparos adta a magyar kisiparosnak a társascéghez.

A tudatlanság elválasztja, a tudás közelebb hozza az embereket egymáshoz.

Pasteur.

Száz évvel ezelőtt született Nobel Alfréd, a dinamit feltalálója és a Nobel-díj megalapítója.

Amikor e sorokat írjuk, Svédországban ünnepélyes keretek között emlékeznek meg Nobel Alfréd századik születési évfordulójáról. A világhírű kémikus felfedezése: a dinamit, tette lehetővé, hogy a modern robbantási technika kialakuljon. Találmánya főképpen a lőszergyártás tökéletesedését segítette elő, bár élete végéig halhatatlan rajongója volt a világbékének. Egyik neves életrajzírója fenkölt szellemű, nemes egyszerűségű egyéniségnek mondja, aki fáradságos kísérletezései után szépirodalmi munkásságot folytatott s megjegyzi, hogy Nobel nemcsak mint kémikus, de mint író is hírnévre tehetett volna szert. Amikor élete alkonyán végrendeletet készített, egész vagyonát a világbéke megvalósításának szolgálatába akarta állítani, de később, Pasteur szavainak hatása alatt („A tudatlanság elválasztja, a tudás közelebb hozza az embereket egymáshoz”), úgy rendelkezett, hogy alapítványának egy részét a kémia, fizika, orvostudomány és az irodalom legkiválóbbjai kapják. Viszont hagyományának másik és jelentősebb részével a mindenkor békeapostolt kell jutalmazni.

*

Stockholmban 1833 október 21-én született. Kora ifjúságát Oroszországban töltötte. Atyja a krími háború idején a kormány felkérésére torpedógyárat létesített. Amikor évek múltán elszegényedve Stockholmba visszatérnek, az ifjú Nobel kémiát tanul s figyelmét a robbanóanyagok tanulmányozása köti le. Ugyanis a dinamit felfedezése előtt egyetlen nagyhatású robbanóanyag volt ismeretes: a nitroglicerin, de ennek használata és szállítása rendkívül veszélyes volt. Ha a nitroglicerin kiömlött, vagy kifröccsent, könnyen robbant, így csak fagyasztott állapotban lehetett szállítani. Nobel Alfréd éveken át tartó kísérletei oda irányultak, hogy a nitroglicerin robbanó képességét és veszélyességét csökkentse s ennek megvalósulása esetén a fejlődő technikának megfelelő üzembiztos robbanóanyagot adjon. Kísérletei sikeresen haladtak előre, mikor 1864-ben laboratóriuma felrobbant, de ez a baleset nem kedvtelenítette el. 1866-ban sikerült felfedeznie a könnyen kezelhető, nitroglicerinhez viszonyítva már kevésbé veszélyes robbanóanyagot, a dinamitot. Felfedezésének az a lényege, hogy a könnyen robbanó nitroglicerin felszívatta kováfölddel s az így keletkező szilárd vegyület csak gyújtóláng, vagy erős ütés behatására robban. Az így készült dinamit körülbelül 75 százalék nitroglicerint, 25 százalék kováföldet, 0,5 százalék kalcinált szódat tartalmaz. A hadászati célokra használt dinamit pedig még némi kámfort is tartalmaz.

A dinamit rövidesen az egész világon elterjedt, a bányászatot és vasútépítés technikáját egészen új

alapokra helyezte. Különösen Amerikában kezdték annakidején jelentős mértékben felhasználni. Így Nobel 1868-ban San Franciskóban gyárat is alapított. Ugyan- ebben az időben Párizsban, Bécsben és Prágában is alapított találmánya kiaknázása céljából üzemeket.

Az 1870/71-iki német-francia háborúban megfelelő alkalom nyílott a dinamit romboló hatásának megállapítására. Nobel, aki, mint mondtuk, nemesszívű ember volt, fájdalommal látta, hogy találmánya mennyi új szenvedés forrása, ezért élete végéig egyetlen álma volt, hogy a világ nagyhatalmai egységet alkossanak, minden háborús lehetőség kizárására. Mintegy 50 millió svéd koronára rúgó vagyonát végrendeletében e célra hagyományozta s talán nem érdektelen megemlíteni, hogy a tudós kiválóságoknak kiosztott Nobel-díjak közül három ízben magyar származásúak nyerték el ezt a kitüntetést. Legelőször 1905-ben Lénárd Fülöp, akinek kutatásai lehetővé tették a Röntgen-sugarak felfedezését, majd később Zsigmondy göttingi és Bárány bécsi professzorok.

Vándormadár útja.

Irta: *Vargha Tamásné.* (Folytatás.)

(Szemelvények a 300 évvel ezelőtt meghalt zsoldár és biblia fordító, Szenczy Molnár Albert regényes életrajzából.)

Ilyen pislogó gyertyabél volt most az ő hite is. Szakasztott ilyen. Mintha csak őnmaga elől akarna futni, nyugtalan lépteivel százszor is fölmerte a szük kis szobát. Utolsót lobbant a gyertyaláng, koromsötétben maradt. Kimerülten vetette magát nyoszolyájára s azon nyomban utól is érte a nehéz, zibbadt, álomtalan álom.

Világoskék szárnyain máj elindult a hajnal. Nem érezte magát többé biztonságban a tanyát vert sötétség. Futva menekült előle mindig hátrább-hátrább, védett szegletekbe, zugolyokba. De minden zugból kiützte a fény, mint valami diadalmas, hódító hadvezér.

Csak azok az árnyak húzták meg magukat egy szürke fal mögött, melyek az ő lelkében vertek tanyát. A keserűség árnyai. De az idő nem állt, haladt, szaladt és a virradat nem volt már messze. A szürke fal pedig már úgyis régtől fogva bomladozik. De addig?!

VII.

Ideig tartó könnyebbülést hozott neki Fabricius uram újabb levele, aki némi költséget is gyűjtögetett neki, hogy a csonka iskolai évet még befejezhesse és tartozásait kifizethesse — kassai Papp Ferkókék jószívű adománya is közte volt — hanem az iskolaév immár végefelé közeledett s a meghívólevél, meg az útiköltség még egyre késett.

Úgy érezte, mintha hiába menne föl naponként a szent hegyre. A közös áhítaton kívül minden reggel egy órát töltött el éneklésben és imádkozásban. Hiába! Úgy érezte, mintha szétmarcangolt öklével hasztalan döngtetné az ércce merevedett menny kupoláját. Forró fejét odaszorította a tölgyfaasztal hűvös lapjához.

Oh, hogy szerette, hogy szerette volna elérni az égi Atya kinyújtott kezét! Hogy szerette volna belevetni magát gondviselő, erős karjaiba!

De nem volt ereje hozzá. Pislogó gyertyabél volt a hite.

*

Egy napon végre levél jött Patakról. Dobogó szívvel nyúlt utána. Hát mégis a meghívás és az útiköltség?! Reszkető kézzel, türelmetlenül tépte föl a pecsétet. Sietésben észre sem vette, hogy nem a Fabricius pecsétje volt és nem az ő írása. Halaványra vált arccal futotta

át a kusza sorokat. Aztán kihullott a levél görcsössé merevedett ujjai közül, megtántorodott és feje bevágódott a falba. Kis piros vércseppek gördültek lassan le a haján, de ő semmi fájdalmat nem érzett, azon az egyen kívül, hogy ennek a reménységnek is vége.

Az volt a levélben, hogy párfogója, Fabricius Tamás meghalt. Ez azt jelentette, hogy vége a pataki lektorságnak is.

Az ezt követő napokban furcsa, a kétségbeesés határán járó egykedvűség vett erőt rajta. Napokon keresztül szavát is alig lehetett hallani. Nem lelte semmiben kedvét. Fásultan csak élte tovább megúnt életét.

— Meg kellene házasodnod, — mondták a barátai. Majd felvidítana egy szép kis feleség!

— Mit? Házasodni? Én? Ugyan mire? Tán a rongyos csizmámra? Házasodni... Azt tanácsolom, ne üzzetek belőlem tréfát!

— Eszem ágában sincs tréfát űzni belőled — magyarázza neki Keckermann. — A házas ember sokkal könnyebben jut álláshoz. Jobban biznak benne, hogy ahol már egyszer megtelepedett, ott meg is feneklik.

— Ne beszélj bolondokat, pajtás! Ugyan kit vennék el? — kérdezte fanyar mosolygással.

Keckermann csak erre a kérdésre várt. Ő már ki is szemelt valakit.

— Ma délután, úgy alkonyat felé, jöjj el velem sétálni a városba. Talán meg fogod látni.

Albert vonakodott. — Ne komédiázz! Nincs kedvem...

De addig-addig unszolta Keckermann, hogy végre is ráállott,

Káprázat.

I.

Bágyadt nyári délután volt. Halvány fényvel süttött a nap az arannyal csipkézett homályos szürke felhők alól. A virágos kertek felett nyíló rezedák és verbénák nehéz, édes illata terjengett. Előttük prédára leső éhes madárkák repdestek, olyan alacsonyan, hogy csaknem a földet súrolták szárnyaikkal.

Útjuk az üvegárusok utcáján vezetett. Kis bolt felé közeledtek. Albert karját megszorította a barátja.

— Mindjárt odaérünk. Nézz be majd az ajtón. Ilyenkor ott szokott tilni a hosszú asztal mellett. Barátom, önála csak egy szebbet ismerek, de azt, ha úgy fordul, magam viszem majd esküvőre.

Csak olyan bolt volt ez is, mint a többi. A nyári nap ellen piros-sárga csikos, rojtos vászonernyő az ajtó fölé feszítve. Az ablakban tetszetős üvegholmik, karcsú talpaspotharok, újmódi zöld és veres söröskupák. Bent a bolt belsejében opálos, tompa fénybe burkolódzott a sok drága portéka. A szivárványos üvegből fonott pompás gyümölcsöstálak most nem váltották szikrázva színeiket. Néhány ferde sugara a leszálló napnak épp odaesett az asztal mögött ülő fehérruhás leány fejére. Mintha mind az a világosság, tompán sugárzó fény, mely a kis helyiséget betöltötte, mind az ő sugárzó szöke hajából, könnyű, fehér alakjából származott volna. Finom himzést szorított karcsú ujjai közt. De most megállt kezében a tű, ölébe ejtette a himzést és méla nagy szemekkel nézte a felhőkkel játszó álmos napot.

Albert tekintete megbüvölten feledkezett a bolt homályos háttéréből előragyogó fehér leányon. Valahol, már nem tudja, hol, kóborlásai közben valamelyik régi falusi templomban, egy németalföldi festő madonnáját látta. Mintha testet öltött volna a kép, ime ugyanaz a tisztá tekintet, csodálkozóan szétnyílt finom ajkak...

Keckermann erőszakkal húzta tovább a barátját.
— Még észre találja venni, hogy nem a söröskan-
csókat bámulod! Nos, hogy tetszik? — kérdezte diadal-
masan, hunyorítva.

Albert nem felelt. Talán nem is hallotta a kérdést.
Akármerre nézett, mindenütt a boltajtó keretébe foglalt
drága képet látta maga előtt.

Az aranycsipkés felhők vastag, sötét ruhát öltöttek
magukra, olyan boszorkányos gyorsasággal, hogy az ut-
cán járókelők egyszer csak azon vették észre magukat,
hogy süvegükről kövér, nyári esőcseppek gurulnak le,
egyenesen a nyakukba, végig a hátuk közepén. Mire hazá-
érték, úgy néztek ki, mint akiket egy veder vízzel zú-
ditottak nyakon.

II.

Azon az éjszakán nem aludt Albert egy percet sem.
A másodikon, harmadikon sem. Napközben meg
úgy járt-kelt, mint aki álmodik.

Harmadnapra aztán elhatározta magát. Alig várta
hogy hirmadjon s elővehesse a kalamust. Keckermannnak
írt levelet, aki ismeretségben volt az üvegárús özvegy-
asszonnyal, hogy kérje meg számára a leányt.

Míg az odajárt lánykérőben, ő reszketve húzta ki
fiókjából a Bibliát és dobogó szívvel olvasta belőle azo-
kat a zoltárokat, melyekben Dávid kéri, hogy a meg-
hiúsult törekvés szűgyenétől mentse meg az Isten.

Telt az idő, leborult az este, de Keckermann csak
nem érkezett meg a válasszal. Albertnek alig volt ma-
radása. Egész éjszaka nyckergett alatta az ágy. Reggel
korán ő maga indult el hát Keckermannhoz, kalapáló
szívvel, rosszat sejtve. Barátjának a gombkötők során
volt a kvártély. Közel járt már hozzá, mikor maga előtt
vagy hűsz lépésnyire ismerős alakot pillantott meg, aki
hirtelen bevágódott az egyik kis mellékutcába.

Utána eredt. Amint fogyott a távolság köztük, egyre
bizonyosabbnak látszott, hogy jól sejtette, csakugyan Ke-
ckermann. Mielőtt még kisurranhatott volna a piactérre,
utólréte.

— Hej, Fritz, csak nem én előlem szaladsz?

Keckermann meglepetten fordult hátra. Azt remélte,
hogy rég elvesztette őt szeme elől Albert, s most —
borzalom — ott áll szemtől-szembe. Mit mondjon neki?
Hej, csak soha ne kellene neki azt a választ átadni, amit
az üvegárús-özvegyasszony küldött! Tanácstalanul néze-
gette egy gyötrelmesen hosszú percig az út simára kop-
tatott kőköcskeit. Végül mégis csak előhozakodott vele
nagy keservesen:

„Tisztelem, becsülöm a szándékát úri barátodnak,
de nem holmi csavargó diáknak neveltem én föl az
egyetlen lányomat”, — mondta az özvegyasszony...

— Hát a lány? A lány mit mondott? — sürgette
Albert.

— A lány? Mit mondott volna? Hiszen még sose
látott léged! Dicsérő szókkal ugyan nem fukarkodtam
előtte, — vonta föl a vállát — én igazán nem tehetek róla...

Ilyen furcsa világ járta akkortájt. Egy látásra meg-
kérték a leányt az anyjától, sőt sok hajdon menyasz-
szonnyá lett, mielőtt meglátta volna vőlegénye orcáját.

Kosarat kapni azonban nagy szégyen volt. Albert
mind az utolsó percig reménykedett. Most, hogy ez a
reménye is porba omlott, úgy érezte magát, mint a hajó-
törött, aki alól immár az utolsó darab deszkát is elso-
dorták a bűsz hul'ímok. Nézte a barátját, nézte, de nem
látta. Gondolkozni akart, de nem tudott. Elsötétedett
szeme előtt a világ és ha Keckermann föl nem fogja
karjaiban, ott nyomban végig vágódik az utca kövezetén.

Új életre kelve.

I.

A sok aggodalom, izgalom, csalódás beteggé tette.
Lázás álmoképek gyötörték egész álló éjszaka. Hűsleges
diaktársai lábujjhegyen járva szorgoskodtak körülötte.
Jeges vízzel borogatták tüzes fejét, ecettel kengették,
piócával szivatták. Egyik sem használt. Keckermann két-
ségbeesetten gunnyasztott az ágy lábánál. Csaknem a
haját lépte fájdalmában.

— Én vagyok az oka. Én! Oh, én ostoba... De
hisz jót akartam... Haragszol rám, Albert? — hajlott
aggódva a beteg viaszsárga arca fölé.

De az nem ismerte meg. Sem őt, sem a többieket.
Szemei gonosz hatalmak, káprázatok foglyaivá lettek.

Mintha mégis, sűrű, nehéz, szétépheletlen ködön
át ismerős arcok néznének rá... De nem... ez a négy
itten: fényes tekintetű, jóságos őrző angyal. De hisz az
a kettő meg ott — Uram, segíts! — maguk a pokolbeli
ördög fiai! Egy merő tüzes kárhozat a szemük...

Görcsös zokogás rázta erőtlen testét. Kezét tördel-
ve könyörgött megmentetéséért. Szeme minduntalan az
igazságos, ítélő Isten lángtekintetével találkozott — és
ő kétségbeesve igyekezett elszámolni bűneit, mulasz-
tásait. Erthetetlenül mormolt maga elé s kékeres kar-
jával egyre kaszált a levegőben, mintha valami levegő-
beli hatalmassággal vívta volna rettenő harcát.

Másnapra mintha ritkult volna a köd. Megtört véres
szemével feltekintett. Megismerte, hogy Tossanus nagy-
tiszteletű úr áll az ágya mellett.

— Könnyebben vagy, fiam?

— Mivel engeszteljem ki az Istent? — felelt a kér-
desre kérdéssel Albert s megrándult a szájaszéle.

— Azzal, hogy bízzál benne, — mondta lassan,
minden szótagot külön hangsúlyozva, Tossanus, „Aki
az ő tulajdon Fiának nem kedvezett, hanem adta azt
miérettünk mindnyájan, mimódon nem adna ingyen az
ő Fiával nekünk mindeneket?”

— De nem érdemlem meg!

— Én sem érdemlem meg. Senki sem érdemli meg.
És mégis meghallt értünk a Krisztus. És mégsem hagy
el bennünket az Atya.

Tossanus professzor úr majdnem naponként meg-
látogatta a beteget. Egyszer azt mondta neki, megsímitva
az ágy szélén lelőgő halvány kezét:

— Fiam, nincs egyszerűbb valami a hitnél. Isten
szeret. Istenre bizzuk magunkat és meggyünk, amerre ve-
zet. Amit ő akar, az bizonyosan jó.

Mindezeket nem először hallotta Albert. De érteni
most értette meg először. Hálásan szorította meg atyai
barátjának a kezét. Hogy kotródtak ki az árnyak, a
legeslegutolsó is, a lelkéből! Milyen világos lett egy-
szerre minden! Hogy eltörpültek gyötrő kérdések, szív-
margangoló kétségek!

A pislogó gyertyabelet nem oltotta ki Isten. Sőt
magasabban lobogott, mint valaha.

A professzor egyszer szóba hozta a balul elsült
leánykérést is. Nem félt letépni a sebről a kötést. Albert-
nek minden vére a fejébe szökött és két kezével elta-
karta az arcát.

— Nem, nem! Erről ne beszéljünk! — könyörgött.

— Miért ne? Ha az Istenből neked rendeltetett
volna a leány, bizonyval a tied lett volna. Gondold meg,
hogy él valahol valaki, akit a jó Isten a te számodra
teremtett. Hálákat adsz te még a mennyek Urának, amiért
igy intézte sorsod fordulását!

II.

Lassan erősödött. Fölkelt s járnai próbált. Kibotor-kált az udvarra. Minden olyan újnak tetszett most előtte. A karcsú oszlopok, a sarokban szövögető pók, a lágy nyári szellő, az iskola udvarán őrtálló jegyeszálak, a kerekeskút láncának halk csörrenése, a konyhában mosogató szolgálók egyhangú, zümmögő nótázása...

Hát még ha befelé nézett, magába: mennyi csodálatos új dolog volt ott! Drága kincsek hordozójává lett a lelke. Ott formálódtak, mint megtermékenyített magvak a földben, jó kertész keze nyomán. Napvilágra fognak jönni egyszer, hogy beleszillogjanak majd későbbi századok szürkeségébe is.

III.

A tanulásra még gyenge volt. Kapóra jött hát Dávid levele, melyben hívta, hogy látogassa meg vele együtt az öregeket. Amint elég erőt érzett magában, útra is kelt. Speyernak vette útját, — ott lakott Dávid — onnét aztán Dáviddal együtt Strassburgba mentek. Lassan haladtak, kímélni kellett az alig felgyógyult beteget. Szívüknek sok drága titkát fedték fel egymás előtt. Dávid is tövist hordozott szíve mélyén. Kifogja-e húzni az, aki belé ütötte? Még nem tudta.

Kügleréknek kettős örömiük volt. A fehér főkötős Kügler néni gyengéden vont a keblére először a német fiát, aztán a „mátyár fia” torzonborz fejét.

— Gott sei Dank, csakhogy meggyógyultál! Én is voltam már nagy beteg, — komolyodott el egy percre. Emlékszel-e, Karl? — fordult oda a kékszemű Kügler bácsihoz — te már el is sirattál. Ugye, mein Albrecht, mikor az ember otthagyja az ágyat az ilyen betegség után, egészen úgy érzi magát, mintha újjászületett volna?

Albert arra felé nézett, ahol a borús ég egyetlen nyílásán tenyérnyi aranyos kékség ragyogott elő. Mintha magát a menny dicsőségét pillantotta volna meg. S mintha annak a visszfénye gyűlalt volna ki szemében.

— Igen, felelte lassan húzva a szót —, azt hiszem, én is úgy érzem magamat, mint aki újjászületett.

Mikor a hirtelen csapott lakomának vége volt, átmentek a másik szobába. Kügler néni örökké csörgő kulcsait leakasztotta az övéből s leemelt a polárszék tejjéről egy drágamivű kis ládikát, melynek fedelén aranyos vértzetben Szent György viaskodott a sárkánnyal.

Kíváncsian nézte Albert.

Kügler néni a ládikából kivette a Bibliát, olyan gyengéd kezekkel, mintha csak virághoz, vagy pici gyermekhez nyúlt volna. Szép kapcsos, fekete bőrből kötött könyv volt. Nem sokkal nagyobb, mint a három kötetből álló Károli-Bibliának egy kötete.

Kügler bácsi hunyorított szemmel, nehezen betűzgetve olvasott fel háza népének a Bibliából. Az asztal fehér terítőjére napugár hullott. Imádságos levegő lengte be a kis szobát.

Ezekben a percekben határozta el Albert, hogy ha étlen-szomjan is, ha térdig kopik is addig a lába, de hazamegy. Ebben a boldog otthonban igen elfogta a vágy a maga messi, szegény otthona után.

Vendégségben otthon.

I.

Csatakos őszi vasárnap délelőtt érkezett haza. Csendes volt az udvar. Úgy látszik, a kutya is behúzódott a tűz mellé. Dobogó szívvel nyitotta meg a toldozott-foldozott, rozszant kis kaput.

Nem tudott úgy elmenni az alacsony ablak előtt, hogy be ne nézzen. Ott benn — tán álmodik? — régi,

régi, a szívébe vésődött, jól ismert kép. Háttal az ablaknak, az asztal mellett áll az édes anyja. Nemrég jöhetett meg a templomból, mert sokráncú fekete ünneplőruháját viseli. A földön kuporogva játszadozik három kondorhajú gyermek. Negyedik az apja faragta diófábólcsőben szendereg. A kemence mellett bóbiskoló öreg embert nem ismeri csak. Az egyik kislány — Uram Isten! Zsófi? — most felkapja a fejét s hangosan felvisit, hogy az ablaknál meglátja a beleskelődő idegent.

... Vége a káprázatnak ... egy szempillantásig tartott csak az egész. Még egy szempillantás és ott terem ő is a szobában. A roskadt öreg ember reszkető karjai közé borul. Az apja az, összetörve, meggörnyedve, galambösen. A mosolygó fiatal asszony meg hiszen Katus, meghalt anyjának fekete brokát ünneplőjében.

Hát a gyermekek? Zsófi — ni, csakugyan Zsófikának hívják Katus fürtös fejű kis leányát — még mindég durcás képpel tekint a közibük toppant, csapzott hajú, sáros, fekete bácsira. A másik két, szájtátva bámuló csöppség is, de még a bölcsőbéli kicsi is, a Katus gyerekei. Hihetetlen!

Staféta fut Bencéékhez nemsokára az örömhírrrel — esetlen, hosszúlábú, kinőtt dolmányú kamasz: a „kis Lukács”.

Majd hírt adnak valahogyan Zsófiakéknak, meg Ilonkákéknak is Félfaluba, hogy délután pakkolódzanak fel a szekerre, — otthon ne hagyják ám a csepp Orsikát se! — jöjjenek át valamennyien, mert itthon van az Albert!

Lúdhús kerül itt ma az asztalra, meg borban főtt körteluktárium!

Úgye most már itthon maradsz édes fiam? — ez volt az öreg ember első kérdése fiához. Szemei már csak homályosan látták az idegen ég alatt férfiúvá érlelődött fiát.

— Nem, apám, — mondta Albert, de igen nehezére esett kimondani ezt a „nem”-et, látva atyjának reménykedő arcát. De tavaszig itthon maradok.

II.

— Mit keresel fiam? Itt vannak a könyveid, amiket Nogheri Janitól küldtél haza.

— Nem azokat keresem. Nem szerezte meg apám a Károli-Bibliát?

— Ahétozlam mindég reá, de — legyintett a kezével — magamfajtájú szűk költségűeknek megvételre nem könnyű a Biblia!

Albert lehajította a fejét csendesen, mert tudta, hogyha neki nem kell vala elküldözgetni a keserves tallérokat, ott lenne most a Biblia a könyvtartó polcon.

— Atyám, — emelte fel aztán a fejét — jó volna-e, ha kisebb, olcsóbb lenne a Biblia?

— Már hogyné volna jó?

— Sokkal kisebb, könnyebb, olcsóbb volna a mostaninál. Ugye jó volna?

— De hát mért kérdezed?

— Atyám, én, ha Isten is úgy akarja, újból kibocsátom a Bibliát, hogy kisebb legyen, olcsóbb legyen, több legyen belőle. Hogy itt lehessen édesatyám könyvtartó helyén és minden szegény ember mestergerendáján.

— Én már azt nem érem meg.

Eddig még senkinek sem beszélt szép tervéről. De most elkapta a hév és beszélt, beszélt, legtítkosabb gondolatait is kimondta. Míg itthon időzik Magyarországon, rendre fölkeresi majd azokat a gazdag főurakat, polgárokat, akik szívük szerint támogatják az Isten ügyét. Bizonyára nem vonják meg tőle sem a segítséget, hogy hozzáfoghatson munkájához.

— Ne légy olyan nagyravágyó, fiam! Ugyan miért fognál te ilyesmikbe? Tudós embereknek való az. Nem jobb volna-e, ha hazakerülnél Szenczre rektornak és betűvetésre tanítanád a nebulókat?

— Nem nagyravágyás ez, apám! Csak megyek, amerre az Isten ő szent Fölsége hív. Megpróbálom, amik úgy érzem, reám bizattak. Ha sikerül: talán hasznára leszek véle szegény üldözött anyaszentegyházunknak. Ha meg nem sikerül, legalább nem vádol a lelkiismeret, hogy tétlenül néztem a kiáltó szükségét.

Egészen tűzbe jött. Még azt is kimondta, amire eddig ő maga is csak titokban gondolt.

— Atyám, ha hallaná kegyelmed, hogy mily igen szépek azok az új nótájú zoltárénekek! Francia- meg Németthonban már az oskolás gyermek is azokat fújja.

— Nem lehetnek azok se szebbek a Sztáray Mihály, vagy az öreg Szegedi Gergely zoltárénekeinél.

— Szebbek, atyám! Csak hallaná, milyen ékes verszetekbe vannak szedve! Majd németül élénkelek néhányat.

— Nem lehet az már szép, ami egyszer német! — Szépnek szép az is, de magyarul még szebb lesz!

— Leszen? — nevetett az öreg, hogy ősz szakállának minden szála rezgett belé. Tán csak nem azt is...

— De bizony azt is szeretném magyar nyelvre ültetni!

— Ne tréfálg velem, fiú!

Albert már-már indulatba jött, mint a sultyó legényke, akit csak nem akarnak emberszámba venni. Senki sem próféta a maga hazájában. Minek is szólt efelől? De aztán nyugodtan felelte:

— Megpróbálom, mert szükség van rá. Ha akad, aki nálamnál módosabban fordítja, örülök rajta és az enyémet félre tevén, én is azzal élek örömet az Isten dicséretére.

— Hát a régi énekeinkkel mi lesz?

— Hiszen azért azokat is énekelhetjük! Csakhogy azok igen parasztosan vannak versbeszedve, a tengersok vala-val mind egy kaptafára mennek. Egy valaki lett volna, atyám, aki a zoltár énekeket olyan formába öltöztette volna, aminél különbet senki sem kívánhatna. Oh, ha az megeselekedte volna!

— Kicsoda?

— Balassa Bálint öngagsága! Énekes diákkal utaztam együtt egy darabon. Sok énekét tudta Balassa uramnak. Életemben olyan ékes, szép, magyar énekeket nem hallottam.

— Hanem úgy vélem, mégis több boros kupát hajtott fel, mint amennyi istenes éneket szerzett — nyugodjék. Meg kell adni, helyre nótákat csinált. A lányok is megtanultak egynéhányat jövő-menő idegenektől. De csak titokban énekelgették, mert a három beszállásolt katona haragudott érte. Teremtöm, hogy micsoda idők is voltak azok! Mindenünket fölélék. Mi magunk meg korpakenyéren tengődünk, amilyent azelőtt a kutyánknak sütöttünk. Szegény Katus sírva ölte le nekik egymásután kedves tyúkjait. Utóljára már csak egy maradt, a legkedvesebb. Hiába dugta el előlük a ruhásládába, meghalották a kotyogását az istentelenek. Maga tekerte ki a nyakát az a veres! Hogy gyomlálná ki az Úristen az emlékezetét is e földnek szinéről. Szép, kendermagos, féhégalléros tyúk volt. Mindennap megojt, — kesergett az öreg.

És megkönnyezte a kendermagos tyúk tragédiáját, amely pedig az ő háza tragédiájának és az egész magyarság tragédiájának mákszemnyi része volt csupán.

III.

Szép tornácos köháza volt Nagyszombat városában Asztalos András uramnak. Erős, jókészületű, vastag falú, cseréphéjazatú. Sok zivataros eszlendőt kiállt sértetlenül. Az ormára szegezett réztáblán ez volt írva: Anno 1556. Építette Asztalos Bálint. Ez még András uram apja volt.

Az öreg a tőzsérsggel szép vagyont szerzett. Százszámra hajtotta ki a címeres szarvú lizlalt magyar ökröt Bécs meg Ágosta városába: Németországba. Szépen hozott a tőzsérsg a konyhára, hát természetes, hogy a fiát is erre a mesterségre akarta fogni. Annak a fejét azonban egészen megzavarta az új hit. Holmi rongyos vándordiakokkal, idegenből szalajtott, éhes prédikátorokkal akadt össze, akiktől nyilván megkivánta a csavargást, mert mindenáron kiakart volna menni Heidelbergába diáknak. Bálint úr legalább így látta a dolgot.

A valóság pedig az volt, hogy a lelkes, derék fiatal Asztalost, mióta a reformált keresztyének közé tartozott, nagy szomjúság fogta el a tiszta tudományok után. Pedig otthon csak egyre marliákról, pénzről, hajtókról, harmincadról, miegymásról folyt a szó, írott betű az egész házban nem találtatott. Minek is? A nagy evéseket, ivásokat tudta Bálint úr, meg a cimborái könyv nélkül is. Borgözös fejvel eldicsekedtek egymásnak a fiú előtt, hogy hogyan szokták kikerülni a vámot, meg a harmincadot.

— Nyolcszáz egynéhány marhat csempésztem ki a héten is, mondta az apja vérbeborult szemmel téve le az üres kupát. Hogy is lehetne másképp boldogulni? Minden hasznunkat maga akarja zsebrevágni a bécsi király. Hej, tiz-húsz esztendeje de másképp volt!

András ezen a napon fogadta meg, hogy bort nem fog inni és tőzsér nem lesz. Mert a bécsi király ugyan megérdemelné, hogy rászédjék, de azt már nem érdemli meg, hogy a magunk lelkének ártsunk miatta, — vélekedett. Az apja azonban diáknak sem engedte.

Meglelt, családos ember volt már, mikor meghalt az apja és ő lett az úr a háznál. Heidelbergába akkor már nem mehett, de könyveket hozhatott magának és olvasgatással lassacskán valamit még is csak szemezgetett a tudományokból. Nagy vagyona fölöslegéből pedig szegény diákokat küldött ki külföldi akadémiákra, rongyos végvári vitézeket ruházott fel, vándor tudósokat segített, új könyvek kibocsátásán buzgólkodott, sőt még iskolát is alapított. Így terjesztette a világosságot a homályos eredetű vagyon által.

Felesége zsörtölődött is néha:

— Vegye eszébe kegyelmed, hogy két eladó lánya van. A harmadik is nemsokára odaér. Azoknak kéne már a jegyruhát gyűjteni. Varróasszonyt kéretni Thököly úrék udvarából, aki a lányokat is megtanítaná skófiuvarrára, fordított recére, mire. Lengyel patyolatot hozatni alsó imegnek. Szoknyának való olasz bársonyt. Bezeg a Vad Lőrinc lányának rakáson áll már a ládában a vontarany szoknya, gyönggyel varrott főkötő!

— Azért olyan nyomorult az országunk, mert manapság a tehetösebb polgárember is vontarany szoknyát varrat a lányának, a főúri népek módjára. Volna szivek cifraságot gyűjteni rakásra, mikor a szegény végbeli vitézekről rongyokban lóg a gúnya? (Folyt. köv.)

Felcélós szerkesztő és kiadó:

N. GÖLLNER MÁRIA

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

FOGHÁZMISSZIÓ HELYSÉGE

Budapest, V., Szalai-utca 10.